

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ
ESKİÇAĞ DİLLERİ VE KÜLTÜRLERİ BÖLÜMÜ
SUMEROLOJİ ANABİLİM DALI
Yayınları No: 417

CAHİT GÜNBAĞI'YA ARMAĞAN

CAHİT GÜNBAĞI'YA ARMAĞAN

STUDIES IN HONOUR OF CAHİT GÜNBAĞI

Editörler/Editors
İrfan ALBAYRAK
Hakan EROL
Murat ÇAYIR

ISBN: 978-605-136-225-0

Ankara Üniversitesi Basımevi
<http://basimevi.ankara.edu.tr>

Ankara 2015

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ
ESKİÇAĞ DİLLERİ VE KÜLTÜRLERİ BÖLÜMÜ
SUMEROLOJİ ANABİLİM DALI

CAHİT GÜNBATTI'YA ARMAĞAN

STUDIES IN HONOUR OF CAHİT GÜNBATTI

Editörler/Editors

İrfan Albayrak

Hakan Erol

Murat Çayır

Ankara 2015

Ankara Üniversitesi Yayınları No: 476

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Bölümü
Sumeroloji Anabilim Dalı Yayınları No: 417

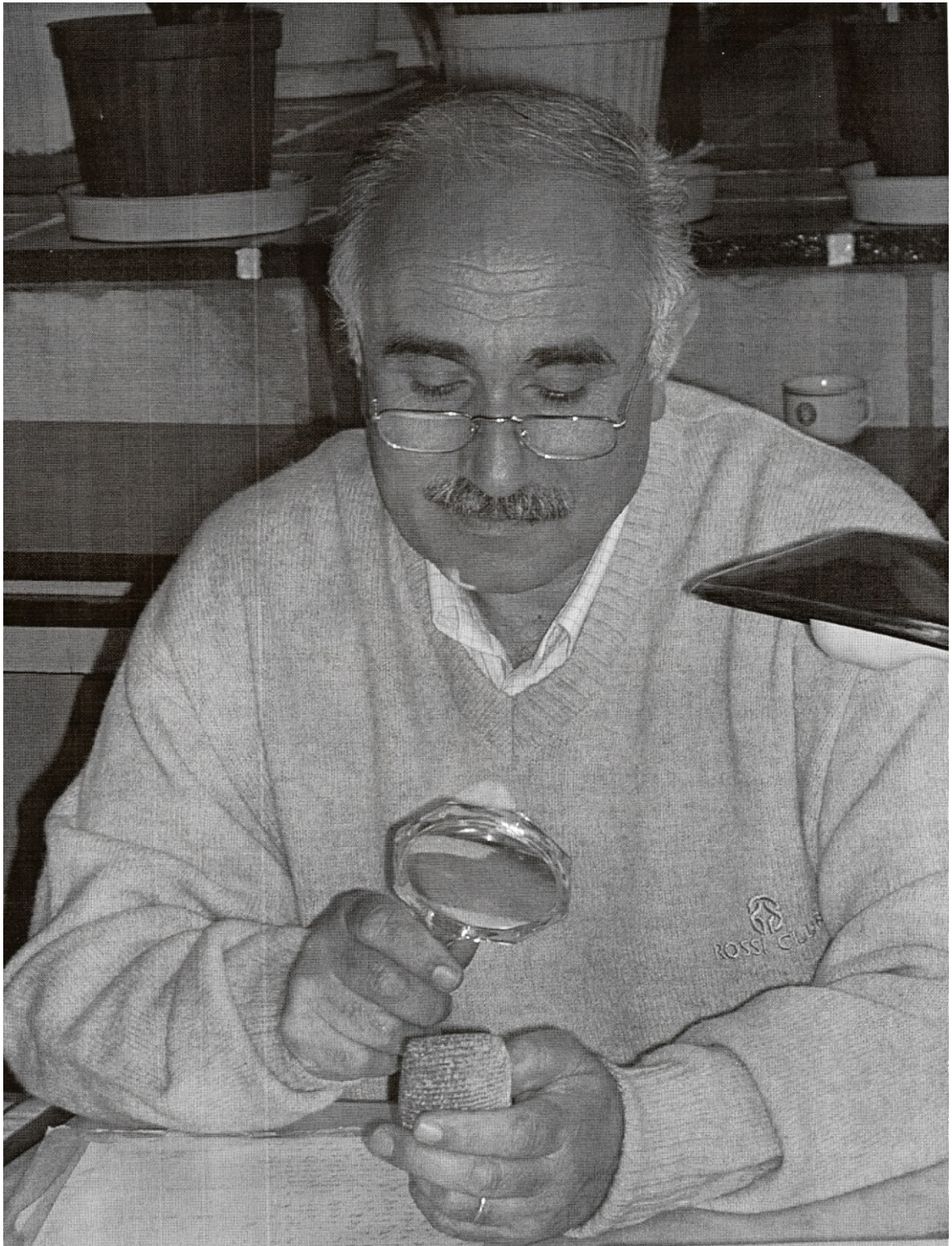
Bu kitabın tamamının veya bir bölümünün çeviri ya da herhangi bir formda yayımı hakları saklıdır.
Kitaptaki makalelerin hukuki sorumluluđu yazar(lar)ına aittir.

ISBN: 978-605-136-225-0

Basım Yeri:

Ankara Üniversitesi Basımevi
İncitaşı Sokak No:10 06510 Beşevler / ANKARA
Tel: 0 (312) 213 66 55
Basım Tarihi: 04/09/2015

SUNUŞ

Türkiye’de Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri alanındaki çalışmalar Avrupa merkezli araştırmalarla karşılaştırıldığında oldukça geç başlamıştır. Bu konudaki ilk kurumsal girişim 1930’lu yıllarda Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nde Sumeroloji ve Hititoloji kürsülerinin açılması olmuştur. Prof. Dr. Benno Landsberger’in kurduğu Sumeroloji kürsüsünde yetişen ilk nesil Türk uzmanlar arasında Prof. Dr. Emin Bilgiç, Prof. Dr. Kemal Balkan, Prof. Dr. Kadriye Yalvaç, Prof. Dr. Mebrure Tosun gibi, çok değerli bilim insanları yer almaktadır. Burada isimleri zikredilen uzmanların her biri Türkiye’de Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri konusunda çok önemli eserler vermiş ve bugün Türk Üniversite ve Müzelerinde çalışan birçok değerli araştırmacıyı yetiştirmişlerdir. Hocamız Prof. Dr. Cahit Günbattı ikinci kuşak Sumerolog olarak yetişmiştir. Kendisi hem müze arşivi ve kazı çalışmaları hem de akademik yaşamda edindiği meslekî birikim ve yazdığı bilimsel eserleriyle, Çiviyazısı Araştırmaları ve Eskiçağ Tarihi konularında ülkemizin en yetkin uzmanlardan birisi olmuştur.

1980’li yıllarda Prof. Dr. Emin Bilgiç Başkanlığında kurulan ve içerisinde Türk ve yabancı bilim insanlarının yer aldığı “Kültepe Tabletleri Yayın Heyeti”nin çalışmaları sayesinde Eski Anadolu tarihi hakkında bilgi veren çiviyazılı materyaller daha sistemli ve hızlı bir şekilde yayınlanmaya başlamıştır. Bu Yayın Heyeti’nin bir üyesi olan Prof. Dr. Cahit Günbattı Türk Tarih Kurumunca basılan “Ankara Kültepe Tabletleri” başlıklı seride tekli veya çoklu yazar isimleriyle kıymetli eserler yayınlamıştır. Özellikle 2000’li yıllardan sonra Kültepe’de ortaya çıkarılan çiviyazılı metinleri, titiz bir çalışma ile araştırmacıların istifadesine sunan Hocamızın eserleri, Türk ve yabancı meslektaşlar tarafından heyecanla tâkip edilmektedir.

Prof. Dr. Cahit Günbattı, bugün Türkiye Müzelerinin tablet arşivlerinde çalışan filologların ve Üniversitelerimizin Eskiçağ Tarihi bölümlerinde araştırma yapan uzmanların önemli bir kısmının yetişmesine doğrudan veya dolaylı katkı sağlamış bir bilim insanıdır. Biz, önce lisans ve lisansüstü seviyelerde öğrencisi ve ardından meslektaşlığı olduğumuz için kendimizi şanslı addediyoruz. Hocamızın, meslekî ve yaşamın diğer alanlarına ilişkin tecrübeleri her zaman yolumuzu aydınlatmıştır. Hocamıza müteşekkirlüğimizi bir nebze olsun gösterebilmek için “Cahit Günbattı’ya Armağan” başlıklı bu kitabı hazırladık. 2012 yılında saha uzmanlarından makale talebiyle başladığımız yayın sürecinin her aşaması bizim için ayrı bir heyecan ve tecrübe olmuştur. Bu vesileyle, 15 Şubat 2014’te emekli olan Hocamız Prof. Dr. Cahit Günbattı için hazırladığımız bu kitaba yazılarıyla destek veren, Sumerolog, Hititolog ve Eskiçağ Tarihçisi meslektaşlarımıza bizi yalnız bırakmadıkları için çok teşekkür ediyoruz. Ayrıca, bu kitabın basılması konusunda verdikleri destek nedeniyle Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dekanlığına ve Ankara Üniversitesi Rektörlüğüne teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Hayatını müze arşivlerindeki yazılı belgeler başta olmak üzere, kazılar, yüzey araştırmaları ve diğer akademik faaliyetlerle geçirmiş ve aynı heyecanla çalışmalarını sürdüren Değerli Hocamız Prof. Dr. Cahit Günbattı’ya sağlık ve huzur dolu uzun bir ömür diliyoruz.

Eylül 2015

İrfan Albayrak
Hakan Erol
Murat Çayır

PROF. DR. CAHİT GÜNBATTI'NİN ÖZGEÇMİŞİ

Prof. Dr. Cahit Günbattı 15 Şubat 1947 yılında Kırşehir'de doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini bu ilde tamamladı. 1965'te A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sumeroloji Kürsüsüne kaydoldu. 1970 yılının Şubat döneminde bu kürsüden mezun oldu. Mezuniyetinin ardından ilk görev yeri olan Tire Müzesine atandı ve iki yıla yakın burada çalıştı. 1972 yılı Nisan döneminde Yedek Subay Öğrencisi olarak Tuzla Piyade Okuluna katıldı. Kıta hizmetini Sarıkamış'ta tamamlayarak, Eylül 1973'te terhis oldu.

1973-1980 yılları arasında Kayseri ve Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzelerinde görev yaptı. Bu süreler içerisinde Adilcevaz-Kefkalesi, Hacıbektaş-Sulucakarahöyük ve Alaca-Eskiyapar kazılarına heyet üyesi veya Kültür Bakanlığı kazı temsilcisi olarak katıldı. 1980 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sumeroloji Anabilim Dalına asistan olarak atandı. 1980'de "Eski Babil Devri'nde Mülkiyet" konulu yüksek lisans; 1984'te "Yazılı Belgelere Göre, Sumer III. Ur ve Sâmi Eski Babil Devletlerinde Şahsî Mülkiyet" konusundaki doktora çalışmalarını tamamladı. 1987'de Yardımcı Doçent, 1989'da Doçent, 1995'te Profesör oldu. 1994 yılı içerisinde altı ay süreyle Hollanda-Leiden Üniversitesinde, Prof. Dr. Klaas R. Veenhof rehberliğinde meslekî çalışmalar yaptı.

1989'dan itibaren 12 yıl süreyle Sumeroloji Anabilim Dalı Başkanlığı; 3 yıl Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü Başkanlığı ve 1 yıl Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dekan Yardımcılığı görevlerini yürüttü. 15 Şubat 2014'te emekli oldu.

PROF. DR. CAHİT GÜNBATTI'NIN BİLİMSEL ESERLERİ

Kitaplar:

1. Ankara Kültepe Tabletleri (Ankaraner Kültepe-Tafeln) I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, VI. Dizi-Sa.33, Ankara 1990. (4 yazarlı)
2. Ankaraner Kültepe-Texte III, Freiburger Altorientalische Studien (FAOS) Band 3, Stuttgart 1995. (2 yazarlı)
3. Sumerler, Gutlar, Hattiler, Hurriler, Urartular Kökenleri, Tarihleri, Dilleri ve Kültürleri, ATASE Yayınları, Ankara 2007.
4. Kültepe-Kaniş, Anadolu'da İlk Yazı, İlk Belgeler, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kayseri 2012.
5. Harsamna Kralı Hurmeli'ye Gönderilen Mektup ve Kaniş Kralları / The Letter Sent to Hurmeli King of Harsamna and The Kings of Kaniş, Türk Tarih Kurumu Yayınları, V. Dizi-Sayı 3, Ankara 2014.

Makale ve Bildiriler:

1. "Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde Bulunan Üç Tablet", Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi Cilt: XXXI / Sayı: 1-2, Cumhuriyetin 60. Yıldönümü Armağanı, Ankara 1987, s.189-199.
2. "Yeniden İşlenen Bir Kültepe Tableti", Belleten Cilt: LI, Sayı: 199, Ankara 1987, s.1-10.
3. "Ev Satışı İle İlgili Beş Kültepe Tableti ve Bunlardan Çıkan Bazı Sonuçlar", Belleten Cilt: LIII, Sayı: 206, Ankara 1989, s. 51-59.
4. "Kültepe Tabletleri Arasında Aile Haberleşmelerinden Örnekler", I. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri, Çorum 1990, s.126-133.
5. "Kültepe Metinlerinde Geçen İki Yeni Unvan", X. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler II, Ankara 1990, s. 463-466.
6. "Eski Babil Devrinde Tımar ve Devlet Arazisinin Tahsisi Hakkında Bazı Görüşler", Belleten Cilt: LV, Sayı: 212, Ankara 1991, s.1-12.
7. "Tontar Roma Mezarı", Türk Arkeoloji Dergisi Sayı: XXX, Ankara 1992, s. 83-103.
8. "Some Observations About The Comercial Activities of Women in the Light of the Kültepe Tablets", Hittite and Other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp, (Editörler:H. Otten-E. Akurgal-H. Ertem-A. Süel), Ankara 1992, s. 229-234.
9. "Kültepe Tabletlerine Göre Kadınların Ticari Faaliyetleri Hakkında Bazı Gözlemler", XI. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara 1994, s.191-200.
10. "More Examples Correspondences Between k̄arum's", Archivum Anatolicum/Anadolu Arşivleri I, Ankara 1995, s.107-115.
11. "Two New Tablets Throwing Light on the Relations Between Anatolian Kings and Assyrian Merchants in the Period of the Assyrian Colonies", Archivum Anatolicum/ Anadolu Arşivleri II, Ankara 1996, s. 25-37.
12. "Kültepe'den Akadlı Sargon'a Ait Bir Tablet", Archivum Anatolicum/ Anadolu Arşivleri III, Ankara 1997, s.131-155.

13. "Eski Bir Anadolu Şehri 'Kaniş'", I. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, Kayseri 1997, s. 111-114.
14. "Kārumlar Arasındaki Mektuplaşmalardan Yeni Örnekler", XXXIV. Uluslararası Asiriyoloji Kongresi Bildirileri, Ankara 1998, s. 479-484.
15. "Mezopotamya ile Anadolu Arasındaki İlişkilere Işık Tutan Yeni Bir Belge", II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, Kayseri 1998, s.179-182.
16. "Ankara Etnografya Müzesindeki Bir Kapadokya Tableti", Belleten Cilt: LXIII, Sayı: 237, Ankara 1999, s. 391-392.
17. "Asur Ticaret Kolonileri Devrinde Anadolu Kralları İle Asurlu Tüccarlar Arasındaki İlişkilere Işık Tutan İki Yeni Belge", XII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara 1999, s. 75-83.
18. "İlk Çivi Yazılı Kaynaklar Işığında Eski Anadolu'da Hukuk Anlayışı", III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, Kayseri 2000, s. 219-222.
19. "Eski Anadolu'da "Su Ordali", Archivum Anatolicum/ Anadolu Arşivleri IV, Ankara 2000, s.73-88.
20. "The River Ordeal in Ancient Anatolia", K. R. Veenhof Anniversary Volume, PIHANS 89, (Editörler: W.H. Van Soldt-J.G. Dercksen), Leiden 2001, s. 151-160.
21. "Kültepe'den Kervan Güzergâhlarına Işık Tutan İki Yeni Belge", Archivum Anatolicum/ Anadolu Arşivleri V, Ankara 2002, s.79-87.
22. "Asur Ticaret Kolonileri Devrine Bir Bakış", IV. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, Kayseri 2003, s. 257-260.
23. "Two Treaty Texts Found At Kültepe", Assyria And Beyond, Studies Presented to Mogens Trolle Larsen, PIHANS 100, (Editör: J.G. Dercksen), Leiden 2004, s. 249-268.
24. "Kültepe'de Bulunmuş İki Antlaşma Metni", Belleten Cilt: LXIX, Sayı: 256, Ankara 2005, s. 759-784.
25. "Anadolu'da Düzenlenmiş İlk Antlaşmalar ve Bunların Eski Anadolu Tarihi İçin Önemi", Mısır Hitit Ebedi Barış Antlaşması (Kadeş) ve Eski Önasya'da Barış, Nevşehir Belediyesi-Erciyes Üniversitesi Kapadokya Araştırma Merkezi, (Editörler: Ş. Batmaz-H. Ali Şahin) Nevşehir 2007, s. 29-36.
26. "A List of Eponyms From Kültepe (KEL D)", Old Assyrian Studies in Memory of Paul Garelli, Old Assyrian Archives, Studies Volume 4, PIHANS 112, (Editör: C. Michel), Leiden 2008, s. 125-135.
27. "An Eponym List (KEL G) From Kültepe", Altorientalische Forschungen Volume 35/1, Berlin 2008, s. 103-132.
28. "Die Beziehungen zwischen assyrischen Kaufleuten und anatolischen Fürsten vor allem im Lichte der Vertragstexte aus Kültepe", Hattuša-Bogazköy Das Hethiterreich im Spannungsfeld des Alten Orients, CDOG 6, (Editör: G. Wilhelm), Wiesbaden 2008, s. 125-136.
29. "Eski Anadolu'da Yapılan İlk Antlaşmalar", Anadolu'nun Önsözü, Kültepe Kaniş-Kārumu, Asurlular İstanbul'da, (Editörler: F. Kulakoğlu-S.Kangal), İstanbul 2011, s. 70-73.
30. "Asur Ticaret Kolonileri Devri'nin Geç Dönemi Hakkında Bazı Gözlemler", Uluslararası Dördüncü Ortadoğu Semineri Bildirileri, Elazığ 2011, s. 83-90.
31. "Kültepe'de Ortaya Çıkarılan Buluntuların Işığında Eski Anadolu Halkının Din ve İnançlarına İlişkin Bazı Gözlemler", Ömer Çapar'a Armağan Kitabı, (Editörler: T. Yiğit-M.A. Kaya-A. Sina), Ankara 2012, s. 139-143.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	V
PROF. DR. CAHİT GÜNBATTI’NIN ÖZGEÇMİŞİ	VIII
PROF. DR. CAHİT GÜNBATTI’NIN BİLİMSEL ESERLERİ	IX
<i>Rukiye Akdoğan</i>	
Anadolu’da “İmli” Kapların Kullanımıyla İlgili Bazı Gözlemler	1
<i>İrfan Albayrak</i>	
Asurlu Tüccar Şu-İştâr’ın Kültepe’de Ele Geçen Vasiyetnamesi.....	15
<i>Sebahattin Bayram - Remzi Kuzuoğlu</i>	
Takı Takma Âdetinin Eski Asur Toplumundaki İzleri	29
<i>Murat Çayır</i>	
İki Kültepe Tableti ve İki Yeni <i>limum</i>	39
<i>Mehmet Çayırdağ</i>	
Asur Ticaret Kolonileri Merkezi Kaniş-Karum (Kültepe)’de Yapılması Gereken Acil İşler.....	47
<i>Jan Gerrit Dercksen</i>	
Six Texts with New and Rare Toponyms from the House of Ali-ahum (Kt c/k)	49
<i>Veysel Donbaz</i>	
To Remind the Past: <i>KTS I</i> Revisited	59
<i>Fatma Sevinç Erbaşı</i>	
Anıtsal Hitit Yapılarında Karışık Varlıklar.....	71
<i>Sedat Erkut</i>	
Hititçe Çiviyazılı Belgelerde Geçen Sumerce ^{LÚ} ALAN.ZU ₉ ve Onun Hitit Görsel Malzemeler Üzerindeki Yeri	83
<i>Hakan Erol</i>	
<i>ina maqāt ubrī lu kaspam lu hurāšam ašāmma...</i> “Yabancılar Geldiğinde ya Gümüş ya da Altın Satın Alacağım ....”	87
<i>Özlem Sir Gavaz</i>	
Hititçe Çivi Yazılı Metinlerde Geçen ^{KUŠ} kurša Üzerine Bir Değerlendirme.....	99
<i>L. Gürkan Gökçek</i>	
Kültepe’den <i>bēt wabrim/ubrim</i> ’in Açılmasına Dair Bir Belge.....	113
<i>Ali Güveloğlu</i>	
Eski Doğu Toplumlarında Beslenme ve Damak Tadı	119
<i>Güngör Karauğuz</i>	
Centre Where Cultures Meet: Sille and Its Environment in Ancient Age	135

<i>Yusuf Kılıç - Serkan Başol</i> Hitit Devletinde Sefer Organizasyonu Üzerine Bir Not	145
<i>N. J. C. Kouwenberg</i> Sargon's <i>tūdittum</i> , or How to Make Fools of Your Enemies.....	165
<i>Cécile Michel</i> Were There Only Merchants at Aşşur and Kaneš? Overview of Professions Attested in the Old Assyrian Sources.....	171
<i>Esmâ Öz</i> Eski Mezopotamya'da Hukuk Kurallarının Oluşumu Sürecinde Adalet Anlayışı ve Bazı Hukuki Sorunların Çözümünde Nehir/Su Ordali Uygulaması	185
<i>Esmâ Reyhan</i> Çiviyazılı Belgelere Göre Hititlerde Yol Sistemi	203
<i>Savaş Özkan Savaş</i> "Güneş-Tanrısının 3 Çift Gözü" ve Anadolu Hiyeroglifi (DEUS)SOL (L.191) ile "Güneş-Tanrısı Kültü" Üzerine Bir İnceleme.....	233
<i>Oğuz Soysal</i> Akkad Kralları Sargon ve Naramsin'in Anadolu Seferleri Konusunda Bazı Ayrıntılar.....	253
<i>Ahmet Ünal</i> Hititçe 'Dişlerini Ekşi Elma Alsın!' Bedduası Üzerine	263
<i>Klaas R. Veenhof</i> Nuhšatum, the Wife of an Old Assyrian Trader. Her Status, Responsibilities and Worries (With Two New Letters).....	271
<i>Turgut Yiğit</i> Orta Anadolu ve Çukurova Arasındaki Hitit Kaya Anıtlarının Coğrafi Konumlarının Hitit Siyasal ve Kültürel Tarihi Açısından Değerlendirilmesi	289
<i>Şerife Yılmaz</i> 1958 Yılı Arşivinden Beş Mektup	305

ANADOLU'DA "İMLİ" KAPLARIN KULLANIMIYLA İLGİLİ BAZI GÖZLEMLER

Rukiye Akdoğan*

Özet

Anadolu, tarihin her döneminde, çeşitli uygarlıklara gerek maddi gerekse manevi kültür oluşturmalarında paha biçilmez payeler sunma imkânı vermiş önemli bir yarımadadır. Maddi kültür kalıntılarında çanak çömlekler, dönemin özelliklerini bizlere göstermesi açısından incelenmesi gereken sessiz tanıklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu sessizliği, bazı çanak çömleklerdeki im ve hiyeroglifli işaretler bozmaktadır. Makalede, bu sessizliği bozan tarihin tanıklarının sesine kulak verilmeye çalışılacaktır.

Abstract

Anatolia is a significant peninsula which allows various civilizations to offer priceless honors for establishing both concrete and moral cultures throughout history. The pottery among the concrete cultural remnants appears as silence witnesses which must be studied, since they exhibit the characteristics of their period. But some traces and hieroglyphic signs break this silence. In the paper, it aims to listen out to the witnesses of history which break this silence.

Yalçın 1943: 3'de, Anadolu'da damga, en ve im kelimelerinin kullanımına şöyle açıklık getirmektedir: "Demirden yapılmış ve kızdırılarak atların, büyük baş hayvanların sol sağrılarına vurulan işaretlere "Damga", koyun keçi gibi küçük baş davarın kulaklarının çentilmesine "En", ev eşyası ile daha başka takımların ve dokumaların üzerine dokunan veya dikilen yahut boyanan alâmetlerin adına Anadolu'da "İm" (Çukurova'da, İmlere Yanış da denir) denir." Biz de bu cümleden hareketle ev ve mutfak eşyalarının üzerindeki işaretler için "im" kelimesini kullanacağız.

Çömleğin yapımında kullanılan hammadde topraktır. Toprak, su ile belirli oranda birleştiğinde, kolayca şekil alabilen plastik bir yapıya dönüşür. Havayla temas ettiğinde ise kuruduğu için sertleşir, dolayısıyla verilen formu koruyan bir yapıya kavuşur. Pişirildiğinde ise, asırlarca varlığını koruyabilen bir eşyadır artık.¹ Toprak, hava, su ve ateşin ahenkli bir biçimde bir araya getirilmesiyle oluşan çömlek, ulusların kimliklerinin belirlenmesinde de önemli yer tutar.²

* Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, rakdogan@cu.edu.tr

¹ Özen 2001: 3.

² Özen 2001: 2.

Dere yataklarındaki kilden üretilen çanak çömlek genellikle yerel karakterli bir gelişim izlemektedir. Hammaddesinin doğada hazır bulunması, ucuza mal edilmesi ve kolay üretilmesi, bununla beraber kırılabilirliği nedeniyle çokça tüketilmiş olması, geçmişin tanıklarının artmasını sağlamaktadır. Çanak çömlek üzerindeki yerel ve gelenekselleşen uygulamalar, çömlekçi işaretleri ve tekniklerini gösteren izler kültürlerin sınırlarını ve toplumsal ilişkileri sorgulamada belirleyicidir. Anadolu'da pişen toprağın serüveni, ilk yerleşik köy topluluklarının oluşma süreciyle başlamış ve toplumsal yaşam biçimindeki adımlara paralel biçimde şekillenmiştir. Bu nedenle çanak çömleği anlamak için genel olarak yaşam biçiminde görülen farklılıklar, kültürel ilişkiler ve sosyal yapının algılanması gerekmektedir.³ M.Ö. 6. binyıl ikinci yarısında Güneydoğu Anadolu'nun susuz tarıma uygun alanları merkez olmak üzere, Zagroslardan Akdeniz kıyılarına kadar alanda ortaya çıkan ileri tarım toplumları, tholos adı verilen mimari ve çok renkli çanak çömlek anlayışıyla farklı bir kültür geliştirdiler. Ticaret ve sosyal ilişkiler sonucu, Halaf olarak adlandırılan bu kültürün etkileri Torosları aşp Doğu Anadolu'ya ve batıda Çukurova bölgesine kadar ulaştı.⁴

Çömlekçi çarkının gelişmesi, toplumsal gelişmeyi simgeleyen bir olgu olarak çıkıyor karşımıza. Neolitik Çağın tarım kültürlerinde çömlekçilik bütünüyle kadınlara özgü bir uğraştır. Bugün Anadolu'nun bazı dağ köylerinde de durum böyledir.⁵ Güner 1988: 22'de, Erzurum'un Aşkale İlçesine bağlı Koşapınar köyünde en ilkel yöntemle çömlekçilik yapıldığını ve bu yörede bu işi yapanlara "purutçu" adı verildiğine değinerek, ilkel yöntemin gereği olarak burada da çömlekçiliğin gene yalnızca kadınlara özgü olduğunu belirtmektedir. Güner, 1988'de kaleme aldığı kitabında Anadolu'nun çeşitli köylerini gezerek çömlekçilikle ilgili yerel özelliklerin yanında, yöresel terimleri de derleyerek önemli bir çalışma yapmıştır. Koşapınar Köyünde derlediği terimlerden biri "purutçu" kelimesidir ve çömlekçilikle uğraşanlara bu adın verildiğine değinmiştir. Dolayısıyla Güner bize, Hititçe kelimelerin Anadolu'da hâlâ kullanılmakta olduğunu göstermiştir. Bu örnek, Hititlerden günümüzde yaşayan pek çok gelenek görenek yanında kelimelerin hem de hiç değişmeden hâlâ kullanıldığını göstermesi ve Anadolu insanının bu topraklarda yaşamış medeniyetlerden aldıklarını özümseyerek kullandığını göstermesi bakımından oldukça önemlidir. "purut" kelimesinin Hititçede "kil, toprak, kireç, harç, kerpiç" anlamları vardır. "purut" kelimesinin Hititçe sözlüklerdeki anlamları şöyledir:

Güterbock-Hoffner 1997: 395: eart, soil, mud; mud plaster; mudbrick; totality of mudbrick buildings.

Tischler 2001: 668: *purut*:- "Erde, Erdreich, Schlamm, Lehm, Lehmziegel"; kollektiv "Lehmziegelmauerwerk" und dann auch "Lehmhaus".

Boysan-Dietrich 1987: 7-17 (*purut*- "Lehmmörtel (kil harcı), auf den *wilana*-, ein Überzug aus dünnem Ton aufgetragen wurde).

Ünal 2007: 55: *purut*- kil, toprak, kireç, harç, kerpiç anlamları yer almaktadır.

Hitit metinlerinde yaklaşık 90 adet çeşitli kap ismi belgelenmiştir. Hitit metinlerinde Sümerce LÚBAHAR veya LÚBAHAR₅ "Çömlekçi" olarak adlandırılan meslek ismi de 33 kez belgelenmiştir. Çömlekçinin değerine, Hitit kanunlarının 176B paragrafında demirci, marangoz, deri işçisi ile birlikte değinilmiştir ve herhangi bir kişinin bunlardan birini belirli bir süre için çalıştırması durumunda kira bedeli veya iş gücünün karşılığı olarak 10 şekel gümüş ödemesi gerektiği de kanunda açıkça yer almaktadır.⁶

³ Köroğlu-Konyar 2007: 20.

⁴ Köroğlu-Konyar 2007: 21.

⁵ Güner 1988: 8.

⁶ Müller-Karpe 1998: 261.

Şimdi bu sessizliği bozan tanıkların günümüzde Anadolu'da kullanımlarına bir göz atalım:

Çanak çömlek tiplerinin, birbiriyle daha yakın ilişkileri bulunan ve benzer ihtiyaçları olan bölgelerde benzer biçimlerde üretildiği görülmektedir.⁷ Elazığ'ın Sivrice ilçesine bağlı Uslu Köyünde çömlekçiliğin köy ekonomisindeki yeri oldukça büyüktür. Uslu köyü ürünleri, tüm İç Anadolu ve Güney Anadolu kentlerinin pazarlarında bulunabilir. Hemen her evin kadını bu işi bilmekte ve yapmaktadır. Yapılan her kap için ayrı bir kalıp kullanıldığından aynı anda çalışmayan aileler, kalıplarını birbirlerine ödünç verirler. Kalıpların karışmaması için her ailenin kalıplarına işlenmiş kendine özgü bir nişanı vardır⁸ (bkz. Resim : 1).

Resim 1. Nişanlı bir kalıbın arkadan görünüşü (Güner 1988: 30)

Manisa'nın Salihli İlçesinin Karataş Bucağına bağlı Gökeyüp Köyünde, yapılan her kabın altında kuruması bitinceye dek bir kalıp bulunması gerektiğinden her ailede bu kalıplardan çok sayıda bulunur ve kalıpların üzerlerinde her ailenin kendine özgü bir nişanı vardır. Bu nişanlar, kalıpların üzerine içbükey olarak kazındığından yapılan kalıpların alt kısımlarına kabartma olarak çıkar. Böylece güveçler, gittikleri yerlere markalarını da birlikte götürmüş olurlar⁹ (bkz. Resim 2).

⁷ Köroğlu-Konyar 2007: 21.

⁸ Güner 1988: 29-30.

⁹ Güner 1988: 34.

Resim 2. Nişanlı kalıplar (Güner 1988: 33)

Yalgın 1943: 16'da damga örneklerinden bahsettiği kısmın "D" maddesinde, Gaziantep bakkal esnafının; mahra ve külek adını taşıyan tahtadan yapılmış bir takım kaplara sahip olduğunu ve her esnafın kendine mahsus anadan babadan kalma birer damgasının bulunduğunu; her bakkalın damgasını demirci dükkânında kızdırarak tahtadan yaptırmış olduğu kaplarına basar açıklamasını yapmaktadır. Yalgın 1943: 19'da, halkın bu damgaların asıllarını bilmeyerek birer itiyat tesiri ve görenek eseri olarak kullandıklarını belirtmektedir.

Eskişehir'in Mihalıççık ilçesine bağlı Gökçeayva ve Sorkun köyleri bütünüyle aynı yöntemle çalışan iki köydür. Güveç bir süre güneşte bekletildikten sonra karınlama ve kenarlamaya, onların deyişiyle "yanışlamaya" geçilir. Sonradan ilave edilen "yanış", Sorkun güveçlerinde kulp yerine geçer.¹⁰ Kalıplarda herhangi bir işaret bulunmadığı için her kadın yanışı yaparken kendine özgü bir nişanı da yanışa çizdirir. Bunun nedeni, kapların köyün değişik yerlerinde bulunan, iyi rüzgâr alan ve "küllük" adı verilen açık yerlerde çoğu kez ortaklaşa pişirilmesidir.¹¹

Bitlis'in Çukur Bucağına bağlı Günkırı köyüyle gene Bitlis'in Mutki ilçesine bağlı Kavakbaşı köyü, henüz yataksız ama milli, el ya da ayakla döndürülebilen dördüncü tür tezgâhla çalışmaktadır. Her iki köyün yaptığı işler ve çalışma yöntemleri, pişirimde ufak bir ayrımın dışında, bütünüyle aynıdır. Biçimlendirme kilden yapılmış, ortası nişanlı altlıkların, çarkın üzerine oturtulmasıyla gene bant usulü yapılmaktadır¹² (bkz. Resim 3).

¹⁰ Güner 1988: 40.

¹¹ Güner 1988: 44.

¹² Güner 1988: 52.

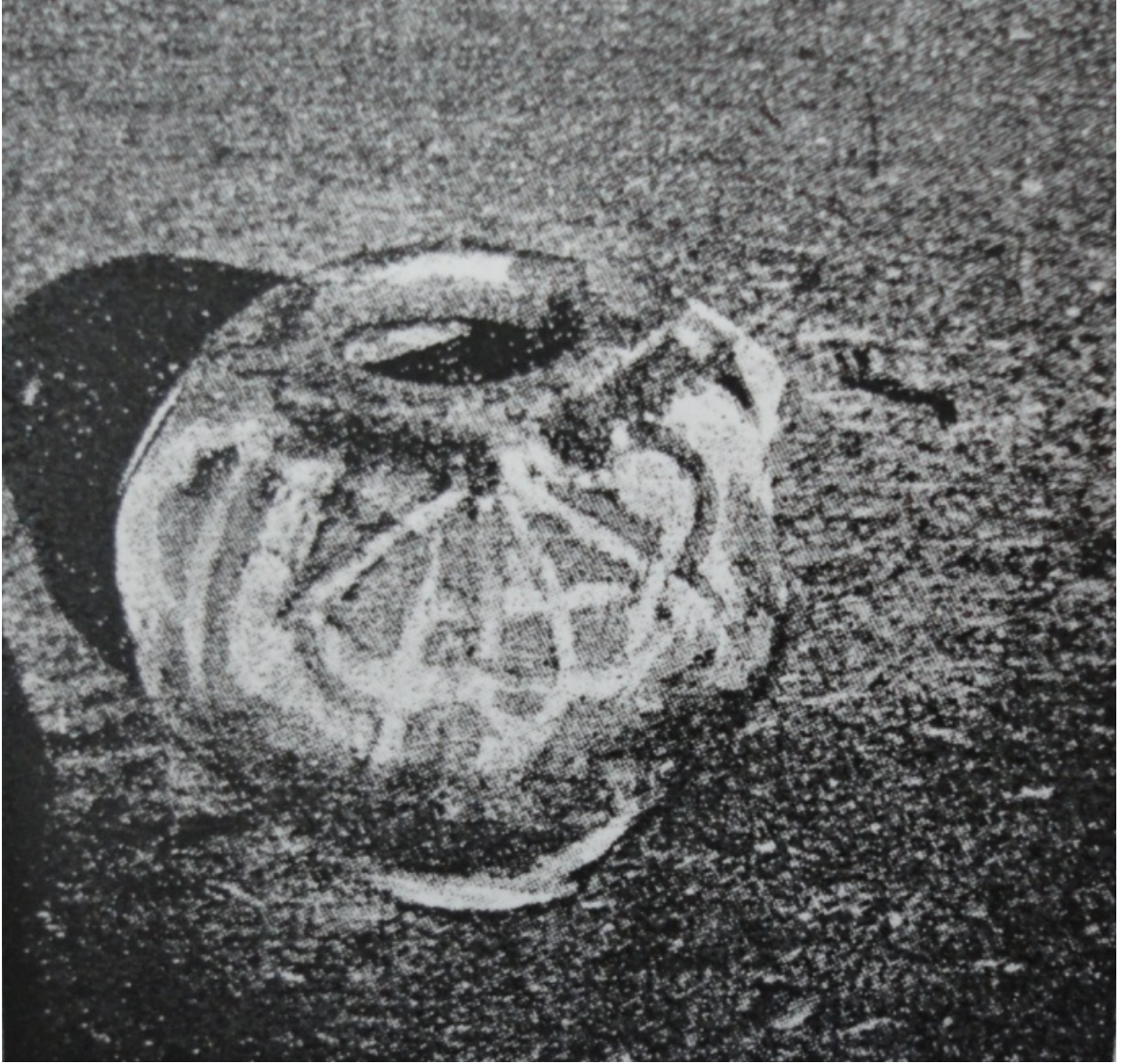

Resim 3. Burada kalıp adı verilen altlığa iç büküey olarak kazınan ve çanağın altına kabartma olarak çıkan nişan (Güner 1988: 53)

Yalgın 1940: 197, 201’de Gaziantep’in güneyinde, iskân Türkmenleri arasında ve bilhassa Elbeyliler içinde damgalara ehemmiyet verildiğinden bahsetmektedir. 1931 yılında gördüğü ve Elbeyli oymağının Üçkubbeli köyünde küpün üzerinde, yekten haça benzeyen ve yapılış tekniği çok iptidai olan bu küpü ilk önce Bizans yapısı zannettiğini, fakat küpün daha iki yaşında olduğunu öğrenince de, bu damgaların gelişigüzel yapılmadığından bahsediyor (bkz. Resim 4). Yalgın 1943: 82’de, bu damgaların, iş sahasında halkımızın; psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve ahlâksal görüş, duyuş ve yürüyüş tarzını anlattığını belirtmektedir.

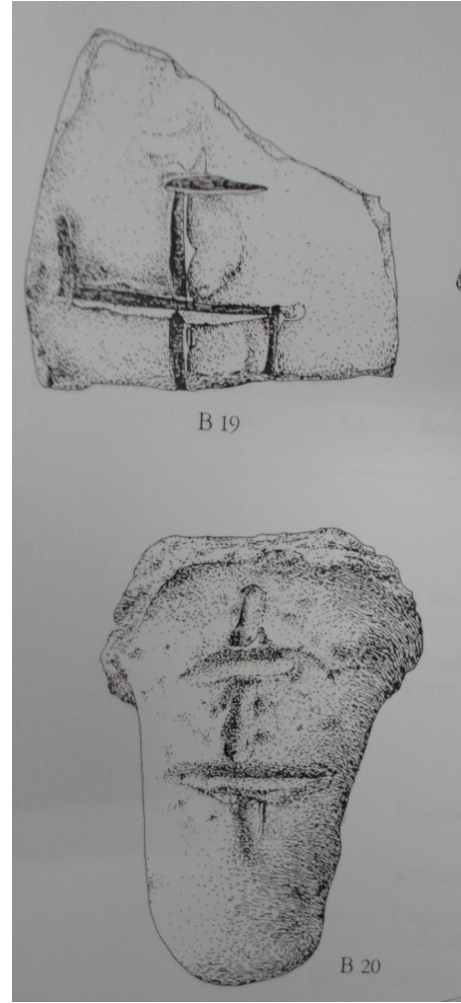

Resim 4. Her işi bitmiş ve pişmiş damgalı küp, Üçkubbe Köyü (Yalgın 1940: 200)

Yukarıda Resim 4'te sunulan üzerinde haç şeklinde motif bulunan kap, Anadolu'da Hititlerden itibaren bu motifin kesintisiz kullanıldığını göstermesi bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Gerek küpler, gerekse kilim motifleri arasında Anadolu'da hâlâ kullanılan haç işareti, Boğazköy'de Hitit dönemine ait kaplarda da görülmektedir. Seidl 1972: 80'de Boğazköy'de bulunan kaplardaki işaretlerle ilgili açıklamaları şöyledir: "Çeşitli kap yerlerindeki işaretlemelerin benzer çeşitli anlamlarının olduğu varsayımından hareket edildiğinde, yatay, eğik çizgiler ve haçlar belki ölçüleri belirtmiş olabilir. Kulp üzerindeki çapraz veya haç şeklindeki çizgiler, hiyeroglif mühürler gibi mülkiyet sembolü de olabilir. Kapların üzerlerindeki haçlar ve hiyeroglifler, onların menşeyini, aidiyetini veya amacını gösteriyor olabilir; diğer yandan belki de süs (desen) amacıyla yapılmış da olabilir (bkz. Resim 5 ve 6). Kap tabanlarında bulunan haçların mühür işaretlerinde paralelleri bulunmamaktadır.

Resim 5. (Seidl 1972: Abb. 21)

Resim 6. (Seidl 1972: Abb. 22)

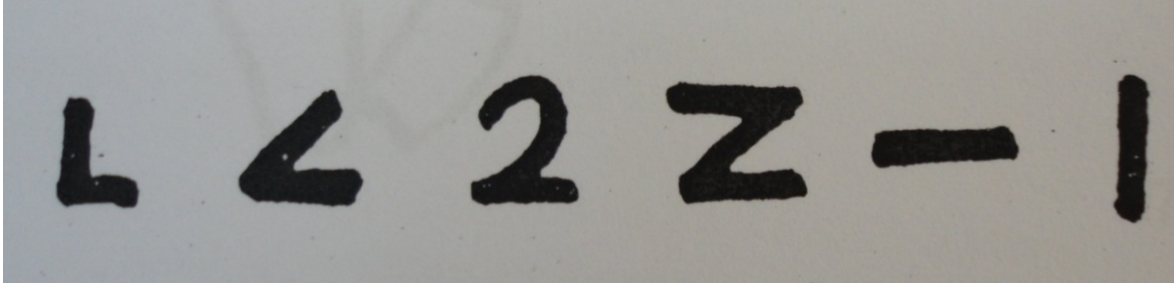
Verilen örnekler bize, günümüz Anadolu'sunda imlerin iki nedenle yapıldığını gösteriyor:

1) Ailelerin kendilerine özgü nişanlarını, kapların üzerine çizerek, ortaklaşa pişirilen alanlarda karışmasını engellemek, yani mülkiyet sembolü olarak;

2) Kapların gittikleri yerlere markalarını da taşıması amacıyla.

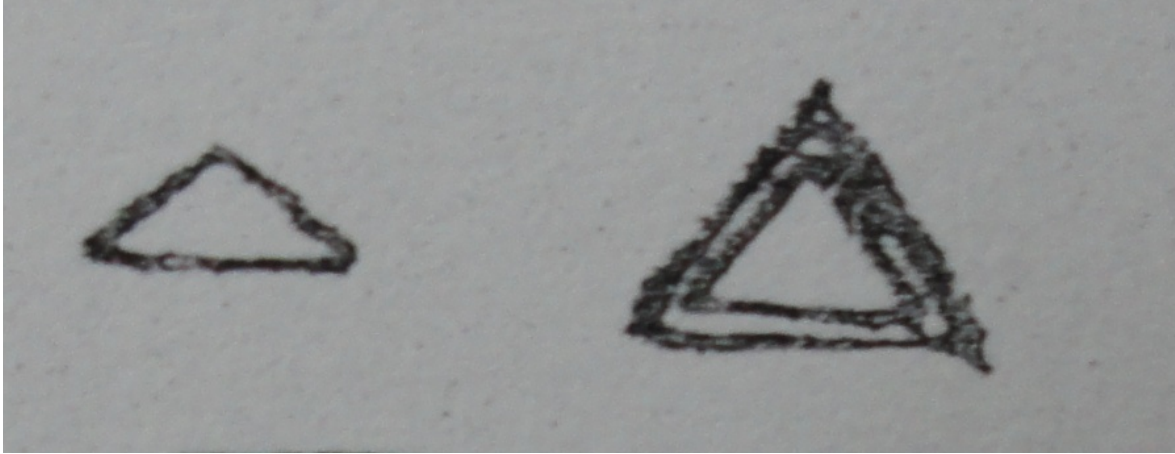
Gülensoy 1987: 121-122'de Elazığ-Keban yöresindeki damgalara değinmektedir: "Elazığ-Keban Yöresinde Damga ve Enler: Yörede bir de koyunu boya ile boyayarak işaretleme uygulaması yapılır. Bu uygulamada da hayvanın vücudu paylaşılmış gibidir. Bir aile devamlı sırtını boyarken, bir diğeri de devamlı kuyruğunu boyar. Kimisi sırtının arka tarafını, kimisi ön tarafını; kimi sağ, kimi sol tarafının yarısını boyar." (bkz. Resim 7).

Resim 7. Yörede kullanılan damga işaretleri (Gülensoy 1987: 122)

Yalgın'ın 1943: 19-20'de Binboğa dağlarının muhtelif Türkmen çadırları arasında bulup kilim üzerinden kopya ettiği üçgen motiflerin (Resim 8), Anadolu hiyeroglif yazısındaki üçgen motifleriyle benzerliği aşikârdır.

Resim 8. (Yalgın 1943: 20)

Glatz 2012: 8'de, Mielke'nin içi boş üçgen sembolünün ise "şans" veya "sağlık" (Lar. 370) olarak yorumladığına değinmiştir. Hawkins 2000:26'da üçgen işaretininin logogram olarak BONUS₂, hece değeri olarak da s. 29'da "su" şeklinde belirtmiştir.

Tekin 2007: 50'de bahsettiği, Hakemi Use'den elde edilen, nitelikli mal grubundaki son Neolitik kapların üzerinde de "ters üçgen" formunu da görmek mümkün (bkz. Tekin 2007: 44, Fig. 5).

Umurtak 1996: 96-97'de, Korucutepe'den ele geçen çömlekçi işaretlerinden üçgen şekillilere değinmiş ve Lev. 32/10'da Hitit 4 evresine tarihlenen, bir dikey çizgi ile bir üçgenin bulunduğu üçgenin çizimini sunmuştur. Umurtak 1996: 94'te, Korucutepe'den çömlekçi işaretlerinin boya ile kabartma şeklinde veya kabın yüzeyinin henüz yaşken bir aletle çizilmesiyle oluşturulduğunu belirtmiştir.

Özgüç 1982: 26'da, Maşat-Höyük'teki Saray'da III. Hitit yapı katında bulunan küçük eserlerden, devetüyü astarlı, iri çaydanlığın kulbu üzerindeki üçgen işaretinin Boğazköy-Alacahöyük'te paralellerinin çokluğundan ve üçgen işaretli kapların II. yapı katında da kullanıldığından bahsetmektedir.

Anadolu Hiyeroglif yazısında ANKH, VITA “hayat, yaşam, ömür” anlamındaki işaret (Mısır yazısındaki ‘*nh*- işareti (“hayat” işareti)), Konya Karahöyük’ten bir kap kapatması üzerinde kısmen birbiri üstüne iki kez yuvarlanmış bir silindirik mührünün baskısı üzerinde görülmektedir (bkz. Alp: 1994: 113, Lev. 35/89, şekil 8).

Bossert, Eski Mısır yazısından Anadolu yazısına geçmiş olan ve hayat manasına gelen ‘*nh* işaretini 3. binin ortalarına ait olan Yortan tipi gaga ağızlı bir kap ile hayvan fallusu şeklinde bir kap üzerinde tespit edip, bu önemli buluşu ilim dünyasına tanıtmıştır¹³ (bkz. Resim 9)

2006 yılında Kinet Höyük’ten elde edilen kulp üzerindeki işaret de (bkz. Resim 10) SCUTELLA’ya benzemektedir (Kırş. Resim 11).

Alp 1994: 144’de konsantrik dairelerin, eski dünyada çok yaygın kullanıldığından bahsetmektedir. Bu daireleri gösteren bir sıra büyük damga mührün Karahöyük kazılarında da bulunduğunu, konsantrik daireleri gösteren baskılara küplerden ve banyo kaplarından küçük kaplara kadar her türlü kap üzerinde rastlandığını açıklamaktadır. Bazen bu gibi damgaların gaga ağızlı testilerin gaga, boyun ve göğüs kısımlarında görülmelerini dikkate değer olarak yorumluyor. Bu mühürlerin ocaklar, altınlar üzerinde de görüldüğünü, bu gibi mühürlerin çömlekçi firmalarının âlametleri mi yoksa mülkiyet işaretleri mi olduklarının kesinlik arz etmediğini; belki de bu iki düşünce dışında yalnız süslemeye yaradıklarını belirtmektedir (Bkz. Alp 1994: Lev. 27/67-68, Lev. 28/69-70).

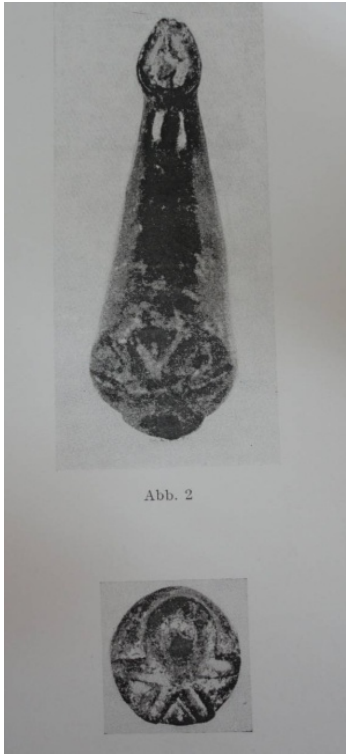

Abb. 2

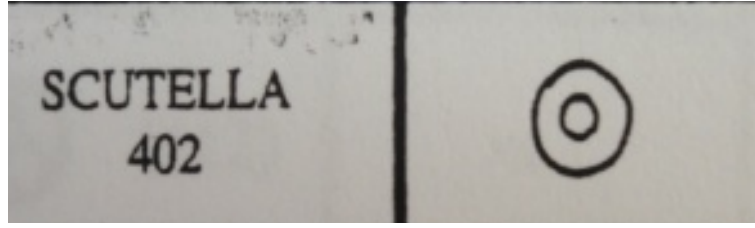
Resim 9.

(Bossert 1960: Tab. 86, Abb. 2-4)

Resim 10.

(Bkz. Gates 2008: 297, Fig. 10)

¹³ Alp 1964: 70

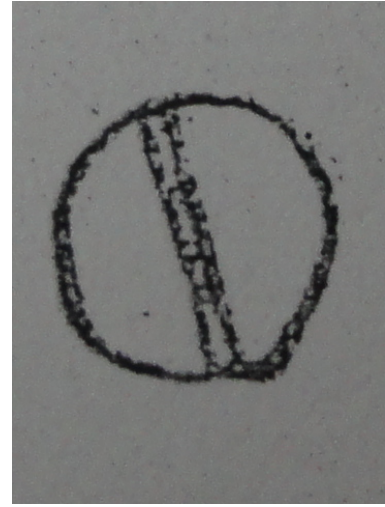
Resim 11. (Hawkins 2000: 26)

Duru 2007: 348’de, Bademağacı’ndan pişmiş toprak buluntular arasında, Erken Neolitik II’den gelen yüzeyleri yuvarlak veya oval olan mühürlere örnekler vermiştir. Bu mühürler arasında konsantrik daireler olan mühürlerin bulunması, “SCUTELLA” olarak bahsettiğimiz bu motifin Anadolu’da binyıllardır kullanıldığını göstermesi açısından önemlidir (bkz. Duru 2007: Fig. 71, 72). Konya-Çatalhöyük’ten duvar resimlerinde görülen motifler ile diğer höyüklerden elde edilenlerle benzerliğin olması, Anadolu’da bu motiflerin kökeninin en güzel örneklerini oluşturur (bkz. Resim 12).

Yalgın 1943’te kaleme aldığı “Anadolu’da Türk Damgaları” adlı kitabının 19. sayfasında, bu imlerden ev-mutfak eşyalarına vurulanlardan örnekler vermiş ve ahşap işlerde kızdırılarak, bakır kaplarda ise çekiç darbesi ile vurularak damgaların yapıldığından bahsetmektedir. Aynı zamanda bunların, Maraş’ın Kurukandil yaylasında süt küleklerine vurulduğunu belirtmektedir (Bkz. Resim 13)

Resim 12. (Mellaart 2003: 192)

Resim 13. (Yalgın 1943: 19)

Bu işaret, Anadolu Hiyeroglif yazısında “*ha*” işareti olarak okunmaktadır. Acaba ev ve mutfak eşyalarına vurulan bu işaret kabın içine konulan malzemeyi mi gösteriyordu? Hititçede *halki-* (arpa, tahıl), *halkuešsar-*¹⁴ (ekin, ayinlerde gerekli tahıl miktarı) gibi *ha-* hecesi ile başlayan tahıl ile ilgili isimler mevcuttur. Belki de kabın içine konulan arpanın (*halki-*) kısaltması olabilirdi. Bunun yanında *ha-* hecesi ile başlayan bazı kap isimleri mevcuttur: *halwani-*, *hanešsar-*, *haniša-*, *harhara-*, *harši-*, *haršiyalli-* gibi. Bu kaplar, “DUG” kap isimleri önüne gelen belirleyiciler (determinatifler)

¹⁴ Ünal 2007: 150- 151.

ile birlikte Hitit çivi yazılı metinlerde geçmektedirler. ^{DUG}haršiyalli- kabı için Coşkun¹⁵, Boğazköy Büyük Mâbedinin kuzey-batı magazinindeki büyük “depo kapları”ndan 900 litrelik olanlarını isimlendirdiği kadar, bunlardan bir boy daha küçük küpleri de adlandırdığını belirterek, bunlardan ağzı dar olanlarına sıvı maddeler, ağzı geniş olanlara da katı maddelerin yerleştirildiğinin düşünülebileceğine değinmektedir. İçlerine konan maddelerin miktarı bakımından *harši-* “erzak küpleri”nden biraz daha küçük olduğu anlaşılan *haršiyalli*’lere en fazla “5 PA’lık tahıl” (PA, *PARİSU*’nun kısaltmasıdır ve 1 *PARİSU* 16 litreye denk gelmektedir) konulmaktadır. *haršiyalli*’lerin içine, yağ, bal, şarap yanında un, arpa, tahıl, buğday, saman konulduğu da metinlerden bilinmektedir.¹⁶ Coşkun 1972:7’de, *harši-* kabı ile ilgili şu açıklamalar yer almaktadır: “^{DUG}harši- bütün Hitit kapları arasında, metinlerde verilen ölçek sayısı bakımından içine en fazla gıda maddesi konan, hacmi en büyük olanıdır. Boğazköy’de, Büyük Mâbedin kuzey-batı magazininde, 1967-68 kazı mevsiminde bulunmuş, 130-160 cm. ve 170-190 cm. yüksekliğinde boyutlara sahip, toplam olarak 68 adet büyük depo kapları *harši*’nin en yakın arkeolojik karşılığı olarak gösterilebilir. Bunlardan küçükleri 900, büyükleri 1750 litreliktir. Bu küplerin en büyük özelliği, boyun kısmında, ağızlarının hemen altında, içlerinde buldukları nesnelere ilgilendirdiği şüphesiz olan işaretler kazanmıştır. Bu işaretler soldan sağa doğru sırasıyla: tek kulplu bir ibrik + eğik + düşey +yatay çizgilerden oluşmaktadır. Hâfirin kanaatine göre bu işaretler, kabın hacminden ziyade içinde o anda bulunan nesne veya nesnelere miktarını göstermiş olabilirler. İbrik resmi, ölçü kabı birimi olarak kabul edilebilir ve küpün içerisine konan maddenin sıvı olduğunu düşünmemize yol açar. Sadece çizgilerin bulunduğu küplere ise tahıl, un vs. gibi katı maddeler yerleştirilmiş olabilir. Genel olarak *harši*’ye konan maddelerin miktarı 1-23 PA arasında değişmektedir. Bu durumda miktar, 16-368 litre olmaktadır.”

Ayrıca bir de bazı kapların, bayramların kutlandığı törenlerde hazır bulundurulduğu da bilinmektedir. Örneğin, *haneššar-* kabı, Kizzuwatna Şehri Bayramlarının kutlandığı törenlerde hazır bulundurulması gereken kap olarak KBo 14.27 Rs. 5’de yer almaktadır.¹⁷ Bayram ritüellerinde genellikle ^{DUG}harši- açılırken ya da doldurulurken ilgili bayrama ait bir sıra yiyecek ve içecek maddeleri ^{DUG}harši- ile yan yana sıralanmaktadır. Bu maddeler ya bir kap içerisinde veya kap ismi belirtilmeksizin geçmektedir. Örneğin, KUB 17.35 IV 1 [x] BÂN Zİ.DA I ^{DUG}KAŠ I ^{DUG}huppar ANA EZEN₄ zēni ^{DUG}harši šuhhuwaš “x BÂN ölçüğünde un, bir tane bira kabı, bir tane *huppar-* kabı Sonbahar Bayramı için, *harši-* küpüne doldurulur.”¹⁸

Alp 1994: 267’de şu açıklamaları bulmaktayız: “Yazı tarihinin incelenmesi bakımından kap markaları da önemlidirler. Burada ya yazı işaretleri ya da semboller söz konusudur. Kap markaları çok yaygın durumdadırlar. Kap markalarının çoğunluğu küp parçaları üzerinde görülüyorlar. Bunlar herhalde seramik kalıplarda hazırlanmışlar ve kabartma halinde küplerin üzerine uygulanmışlardır. Kap markaları arasında kapların üzerine bunlar yumuşak iken çizilmiş olan markalar da vardır. Kap markaları çok yaygın durumdadırlar. Anadolu’da Boğazköy’de, Alacahöyük’te, Kültepe’de, Alishar’da.”

Günümüzde ise, çömlekçi işaretlerine ait buluntuların ele geçtiği höyükler giderek artmaktadır.

Kabartma halinde küplerin üzerine uygulanan imleri, Karahöyük’te (bkz. Alp 1994: Lev. 250/760-776), Korucutepe’de (bkz. Umurtak 1996: Lev. 32/5; 32/6) görmek mümkündür.

¹⁵ Coşkun 1979: 16.

¹⁶ Coşkun 1979: 11.

¹⁷ Coşkun 1979: 54.

¹⁸ Coşkun 1979: 4.

Glatz¹⁹, Geç Tunç Çağı Anadolu kap işaretlerini ele aldığı makalesinde şu hususlara değinmektedir: “Toprak altından çıkarılan kapların yaklaşık %10-15’lik kısmı işaretlenmiş olup, bu durum Geç Tunç çağı yerleşimlerinin büyük bir çoğunluğunu oluşturan küçük yerleşimler veya Boğazköy-Hattuşa’da bulunanlarla birlikte orta ölçekte bir üretim veya alternatif üretim formlarının söz konusu olduğunu göstermektedir. Geç Bronz çağ Anadolu’suna ait kap işaretleri ile ilişkili kanıtlar, birbirinden bağımsız çömlükçilerin üretimin belirli bir aşamasında işbirliğine yöneldikleri üretim organizasyonuna işaret etmektedir.”

Gates²⁰, Kinet Höyük’te kap işaretleri ve Hitit seramik endüstrisiyle ilgili bilgiler sunduğu makalesinde şu görüşlere yer vermiştir: “Seramik işaretlerinin seri üretim Geç Tunç II Anadolu “Drab Ware” grubu içinde sıklıkla ortaya çıkması, Hitit seramikçilerinin aynı nedenlerle, ödemenin bireysel olarak paylaştırıldığı ortak kullanılan veya çoklu çalışma alanlarında kendi ürettiklerini göstermek için bu tekniğe başvurduğuna işaret etmektedir. Kilikya’nın da dahil olduğu Hitit imparatorluğu süresince seramik atölyeleri, böylece işbirliği yapan işletmelerde bireysel çabaları kaydetmek için ortak bir araç kullanıyordu. Bu atölyelerin hepsinin, bir yerden diğerine neredeyse aynı sonuçlara varmasını sağlayan, aynı formdan ve görünüşe göre seramik dokusu için hazırlama formülünü takip eden (renk ve katkı maddesinin kile oranı) ve aynı fırınlama derecesini uygulayan bir repertuarı üretmesi daha şaşırtıcı olanıdır.”

Bunlardan başka Anadolu’da Altın-tepe’de hiyeroglifli kaplar ele geçmiştir. Hawkins 2000: 588’de, Altın-tepe’de bulunan muhtemelen M.Ö. 8. yy.’a ait hiyeroglifli kapların, pithos ölçü birimi olan *aharku* ve *turuza /turaza*’ya (Urartu çivi yazısı ile *aqarki* ve *terusi*’ye) karşılık geldiğini belirtmektedir.

Sonuç olarak, “im” geleneğinin binyıllardır Anadolu topraklarında bugün de devam ettiğini başlarken verdiğimiz örnekler çok güzel göstermektedir. Günümüz Anadolu’sunda imlerin kullanımı ile Milattan Önceki Anadolu insanının kullanımı arasında çok da büyük bir fark olmadığı göz önüne alınarak, “imlerin” şu dört amaç doğrultusunda yapıldığı söylenebilir:

1) Ailelerin kendilerine özgü nişanlarını, kapların üzerine çizerek, mühür basmak suretiyle veya kabartma şeklinde işlemek suretiyle ortaklaşa pişirilen alanlarda karışmasını engellemek, yani mülkiyet sembolü olarak;

2) Kapların gittikleri yerlere markalarını da taşıması amacıyla;

3) Yukarıda Resim 13’te işlenen, ev ve mutfak eşyalarına vurulan işaretin, Anadolu Hiyeroglif yazısında “*ha*” olarak okunmasına dayanarak, kabın içine konulan malzemeyi göstermesinin mümkün olabileceğine değinilmişti. Buradan hareketle diğer bir olasılık olarak, örneğin yiyecek maddelerinin korunduğu bir depoda, kapların üzerine içindeki malzemenin cinsini gösteren ve kabın ağzını açmadan kolayca bulunabilmesi amacıyla kap üzerine yapılmış kısaltmalar olarak algılanması da mümkündür.

4) Günümüzde, Urfa’nın merkeze bağlı Sırın köyünde, su küpleri yarıya kadar toprağa gömülü olarak kullanılmaktadır.²¹ Bu durumda kabın tamamı görülmediğinden, ne kadar buğday, su, şarap vs. alabileceğini kestirmek güçleşmektedir. Buna bir açıklık getirmek amacıyla ölçü birimi olarak yapılmış olmaları da diğer bir olasılık olarak göz önünde bulundurulmalıdır.

¹⁹ Glatz 2012: 16.

²⁰ Gates 2001: 138.

²¹ Güner 1988: 24-25.

KAYNAKÇA

- Alp 1964 Sedat Alp, "Eski Anadolu Yazısının Menşeleri", Atatürk Konferansları, TTK, Ankara, 57-70.
- Alp 1994 Sedat Alp, Konya Civarında Karahöyük Kazılarında Bulunan Silindir ve Damga Mühürleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları V. Dizi, Sa. 31¹, Ankara.
- Bossert 1960 Bossert, H. Th., "Resiebericht aus Anatolien. II", *Orientalia* Vol. 29, 214-226.
- Boysan-Dietrich 1987 N. Boysan-Dietrich, *Das hethitische Lehmhaus aus der Sicht der Keilschriftquellen*, THeth 12, Heidelberg.
- Coşkun 1979 Yaşar Coşkun, Boğazköy Metinlerinde Geçen Bazı Seçme Kap İsimleri, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları No: 285, Ankara.
- Duru 2007 Refik Duru, "Göller Bölgesi Neolitiği, Hacılar-Kuruçay Höyüğü, Höyücek-Bademağacı Höyüğü", *Anadolu'da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa'da Yayılımı, Türkiye'de Neolitik Dönem*, Haz. M. Özdoğan-N.Başgelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 331-360.
- Hawkins 2000 J.D. Hawkins, *Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions*, Vol. I Part. 1, Vol. I Part 2, Berlin-New York.
- Gates 2001 Marie-Henriette Gates, "Potmarks at Kinet Höyük and the Hittite Ceramic Industry", *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux (2e millénaire av. J.C. -4e siècle ap. J.C.) Actes de la Table ronde internationale d'Istanbul, 2-5 novembre 1999*, (édités par Éric Jean, Ali M.Dinçol et Serra Durugönül), 137-157.
- Gates 2008 M.-H.Gates, "2006 Season at Kinet Höyük (Yeşil-Dörtöy, Hatay)", 29. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın No: 3113-2, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayın No: 126-2, Ankara, 281-298.
- Glatz 2012 Claudia Glatz, "Bearing the Marks of Control? Reassessing Pot Marks in Late Bronze Age Anatolia", *American Journal of Archaeology* 116, No.1, 5-38.
- Gülensoy 1987 Tuncer Gülensoy, "Orhun'dan Türk Damgaları ve Folklorumuzdaki İzleri", II. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri 7-9 Mayıs 1985, Eskişehir, 105-127.
- Güner 1988 Güngör Güner, *Anadolu'da Yaşamakta Olan İlkel Çömlekçilik*, Ak Yayınları Kültür Serisi, 16-5, İstanbul.
- Güterbock-Hoffner 1997 H.G.Güterbock-H.A.Hoffner, *The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*, Vol. P.
- Koroğlu-Konyar 2007 Kemalettin Koroğlu-Erkan Konyar, "Anadolu Uygarlıklarından Yansımalar", *Anadolu'da Pişen Toprak*, Gönül Paksoy-Rezan Has Müzesi, İstanbul, 20-25.
- Mellaart 2003 James Mellaart, *Çatalhöyük Anadolu'da Bir Neolitik Kent*, Çev. G.B. Yazıcıoğlu, Yapı Kredi Yayınları-1759, İstanbul.
- Müller-Karpe 1998 A. Müller-Karpe, "Zum Töpferhandwerk bei den Hethitern", XXXIV. Uluslararası Assirioloji Kongresi, Türk Tarih Kurumu Yayınları XXVI. Dizi, Sa. 3, Ankara, 361-364.
- Özen 2001 Ayşegül Türedi Özen, *Geleneksel Çömlek Sanatı*, Anadolu Üniversitesi, Halk Bilim ve Araştırma Merkezi Yayınları, no:1, Eskişehir.
- Özgüç 1982 T. Özgüç, *Maşat Höyük II: Boğazköy'ün Kuzeydoğusunda Bir Hitit Merkezi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları V. Dizi, Sa. 38^a, Ankara.
- Seidl 1972 Ursula Seidl, *Gefäßmarken von Boğazköy*, Boğazköy-Hattuşa Ergebnisse der Ausgrabungen des deutschen Archäologischen Instituts und der deutschen Orient-Gesellschaft VIII, herausgegeben Kurt Bittel, Berlin.

- Tekin 2007 Halil Tekin, "Hakemi Use: Güneydoğu Anadolu'da Son Neolitik Döneme Ait Yeni Bir Merkez", Anadolu'da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa'da Yayılımı, Türkiye'de Neolitik Dönem, Haz. M. Özdoğan-N.Başgelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 47-56.
- Tischler 2001 Johann Tischler, Hethitisches Etymologisches Glossar, Teil II, Lieferung 11/12, Innsbruck.
- Umurtak 1996 Gülşin Umurtak, Korucutepe II, 1973-1975 Dönemi Kazılarında Bulunmuş Olan Hitit Çağı Çanak Çömleği, Türk Tarih Kurumu Yayınları, V. Dizi, Sa. 42^a, Ankara.
- Ünal 2007 Ahmet Ünal, Hititçe Çok Dilli El Sözlüğü, Vol. I A-M, Band 108.1; Vol. II N-Z, Philologia, Sprachwissenschaftliche Forschungsergebnisse, Band 108.2, Hamburg.
- Yalgın 1940 Rıza Yalgın, "Çok İptidai Çömlekçilik", Türk Tarih, Arkeologia ve Etnoğrafya Dergisi, Sayı: IV, İstanbul 1940, 193-201.
- Yalgın 1943 Rıza Yalgın, Anadolu'da Türk Damgaları Uludağdan Toroslara, Bursa.